

# Gołota, Janusz

---

## "Ziemiaństwo Mazowska Północnego w latach 1918–1939", Tomasz Piekarski, Poznań 2013 : [recenzja]

---

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 27, 642-644

---

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych [mazowsze.hist.pl](http://mazowsze.hist.pl).

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Tomasz Piekarski, *Ziemiaństwo Mazowsza Północnego w latach 1918–1939*,  
Poznań 2013**

W 2012 roku, nakładem Wydawnictwa Poznańskiego, ukazała się praca Tomasza Piekarskiego *Ziemiaństwo Mazowsza Północnego w latach 1918–1939* (s. 394). Stanowi ona wartościowe opracowanie tak pod względem naukowym, jak też popularyzatorskim.

Celem pracy było przedstawienie udziału ziemiaństwa Mazowsza Płockiego w życiu politycznym, jego aktywności społecznej, działalności gospodarczej oraz inicjatyw w dziedzinie kultury i oświaty. Roztacza ona przed czytelnikiem obraz życia codziennego ziemian, ich zwyczaje, religijność, zainteresowania i problemy. „Nie można było pominąć także negatywnych aspektów życia ziemian, w tym głównie trudnych relacji z warstwami społecznymi zamieszkującymi wieś” (s. 351). Już na początku stwierdzić trzeba, że postawiony cel autor osiągnął.

Zaproponowane cezury czasowe nie budzą wątpliwości. Również zakres terytorialny omawianej problematyki jest poprawny. Autor, wykazując się erudycją, zwięźle zdefiniował objęty badaniem obszar geograficzny. Za Mazowsze Północne uznał domenę sześciu powiatów: płockiego, ciechanowskiego, sierpeckiego, mławskiego, płońskiego i przasnyskiego. Przytoczył również szereg przekonujących argumentów co do przyjętego kryterium w oparciu o ustalenia innych badaczy.

Ziemiaństwo stanowiące przedmiot badania zostało zdefiniowane w sposób jednoznaczny, uwzględniając ogólnie przyjęte kryteria wyróżniania grup społecznych.

Niezwykle mocną stroną pracy jest baza źródłowa i literatura naukowa. W Archiwum Akt Nowych w Warszawie autor korzystał z zespołów: Centralne Towarzystwo Rolnicze, Główny Urząd Likwidacyjny w Warszawie i Związek Powiatów RP; w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie z zespołu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, z Archiwum Państwowego Miasta Stołecznego Warszawy z zespołów Okręgowy Urząd Ziemski i Urząd Wojewódzki Warszawski. Wykorzystał również zespoły akt znajdujące się w oddziałach ostatniego z wyżej wymienionych archiwum: w Mławie i Pułtusku. Ponadto, objął kwerendą Archiwum Państwowego Płocku, Dział Rękopisów Biblioteki Narodowej w Warszawie i Dział Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. Wykorzystał w sposób wyczerpujący zestaw źródeł drukowanych oraz stosowną literaturę naukową. Na uwagę zasługują też przytaczane fragmenty pamiętników czy wspomnień uczestników ówczesnych wydarzeń. Przepisy pracy to prawdziwa skarbnica wiedzy z historii lokalnych społeczności.

Struktura pracy jest klarowna i zrozumiała. Składa się ona z sześciu rozdziałów, z których dwa pierwsze, obejmujące okres od 1864 roku do zakończenia pierwszej wojny światowej, stanowią historyczne wprowadzenie do zasadniczego tematu. Kolejne rozdziały dotyczą całokształtu zagadnień związanych z ziemiaństwem Mazowsza Północnego, takich jak: struktura społeczna, narodowościowa, majątkowa, aktywność polityczna ziemian, aktywność społeczna, udział ziemian w życiu gospodarczym, życia codziennego i działalności na niwie oświatowo-kulturalnej.

W poszczególnych rozdziałach autor wnikliwie omówił m.in.: udział ziemian w różnych sferach życia, np. w partiach politycznych. Zajął się także specyfiką przemian społeczno-gospodarczych, w tym trudnych reform agrarnych, koniunkturą i kryzysową recesją, działalnością w organizacjach, takich jak: Okręgowe Towarzystwo Rolnicze, Związek Ziemian. Autor w sposób rzeczowy odniósł się organizacji i wytwórczości majątków ziemiańskich na Mazowszu i ich sytuacji finansowej, podejmowanych prób intensyfikacji rolnej. Np. pozornie kazuistyczny fragment pracy przedstawiający stanowisko ziemian wobec zamachu majowego, czy ich odnoszenia się do stronnictw politycznych, obrazuje przekonująco dylematy ziemian Mazowsza Płockiego.

Na uwagę zasługuje wkomponowanie wydarzeń lokalnych w ogólnopolskie uwarunkowania, chociażby prawno-ustrojowe. Tytułem przykładu – przeprowadzenie reformy rolnej uchwalonej w 1925 roku, w omawianych powiatach przedstawione jest w aspekcie wydarzeń ogólnokrajowych, z wyjaśnieniem istoty zmian w ustroju rolnym, w oparciu o wypowiedzi czołowych polityków polskich i przedstawicieli grup społecznych. Korelacja między wydarzeniami centralnymi a lokalnymi widoczna jest również w odniesieniu do życia politycznego, zwłaszcza funkcjonowania partii politycznych.

Ogromną wartość poznawczą stanowi część pracy poświęcona życiu codziennemu i oświatowo-kulturalnemu ziemian Mazowsza Płockiego. Wiele szczegółowych informacji dostarczają fragmenty pracy dotyczące działalności w samorządzie terytorialnym i organizacjach społecznych, zwłaszcza Akcji Katolickiej.

Pracę uzupełniają 59 skrupulatnie opracowanych tabel liczbowo-ilustrujących opisywane zjawiska społeczno-gospodarcze. Ponadto biogramy działaczy ziemiańskich i lista największych właścicieli ziemskich Mazowsza Płockiego w okresie międzywojennym oraz inne zestawienia. Dane biograficzne przedstawione według metodologicznego schematu, w oparciu o solidną literaturę, stanowią bardzo cenny element pracy. Co ważne, i powinno być dostrzeżone, pochodzą z różnych źródeł i nie są prostymi wypisami z powszechnie dostępnego słownika biograficznego „Ziemiaństwo polscy XX wieku”, wydawanego od 1999 roku. Autor przytacza w rozprawie wiele wydarzeń, niemalże zasypuje faktami i nazwiskami, co sprawia, że przybiera ona znamiona daleko idącej kazuistyki, co oczywiście zarzutem być nie może. Należy też dodać, że ziemiaństwo płockie uczestniczyło w tworzeniu ogólnopolskiego niezmiennego przez okres międzywojenny etosu obywatela ziemskiego w poczuciu odrębności, a może nawet wyniosłości, co autor też wykazał.

Prezentowana oryginalna monografia naukowa uzupełnia istniejący stan wiedzy o ziemiaństwie i koresponduje z opracowaniami o podobnym zakresie

tematycznym z terenów sąsiednich. Warta jest polecenia do badań porównawczych w innych regionach Polski i wykorzystania w opracowaniach syntetycznych. Stanowi źródło wiedzy o regionie. Komunikatywny język i interesująca narracja tym bardziej zachęcają do lektury.

Janusz Gołota